

Sygn. akt II Ca 282/18

POSTANOWIENIE

Dnia 3 października 2018 roku

Sąd Okręgowy w Lublinie II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący Sędzia Sądu Okręgowego Dariusz Iskra (sprawozdawca)

Sędziowie: Sędzia Sądu Okręgowego Anna Ścioch-Kozak

Sędzia Sądu Rejonowego Katarzyna Makarzec (delegowana)

Protokolant Starszy sekretarz sądowy Anna Katarzyna Jaworska

po rozpoznaniu w dniu 3 października 2018 roku w Lublinie, na rozprawie

sprawy z wniosku J. S.

z udziałem E. S., M. N., M. S. i P. K.

o podział majątku wspólnego W. S. i E. S. oraz o dział spadku po W. S. i P. S.

na skutek apelacji wnioskodawcy od postanowienia Sądu Rejonowego w Puławach z dnia 28 września 2017 roku, w sprawie (...)

postanawia:

I. oddalić apelację;

II. przejąć na rachunek Skarbu Państwa nieuiszczoną opłatę od apelacji w kwocie 1000 zł (tysiąc złotych).

Anna Ścioch-Kozak Dariusz Iskra Katarzyna Makarzec

Sygn. akt II Ca 282/18

UZASADNIENIE

We wniosku z dnia 6 maja 2016 roku, złożonym w tym samym dniu do Sądu Rejonowego w Puławach, J. S., reprezentowany przez pełnomocnika, wniósł między innymi o:

„1) Ustalenie, że w skład spadku po zmarłym w dniu 21 lipca 2008 r. W. S., ojcu wnioskodawcy, uczestników M. S., M. N., mężu uczestniczki E. S., oraz po zmarłym w dniu 26 czerwca 2010 r. P. S., bracie wnioskodawcy, uczestników M. S., M. N., synu uczestniczki E. S., wchodzi: - zabudowana nieruchomość stanowiąca działkę gruntów rolnych zabudowanych, gruntów ornych, łąk trwałych, sadów i pastwisk trwałych oznaczoną nr(...)o obszarze 1,7000 ha, położonej we wsi C., obręb(...) C., gmina N., powiat (...), województwo (...).

2) Przyznanie udziałów wnioskodawcy J. S. oraz uczestniczki M. N. z wymienionego w pkt 1 składniku majątkowego na rzecz uczestnika M. S. bez obowiązku dokonania spłat na ich rzecz” (k. 3-5v, 32).

÷

Na rozprawie w dniu 20 marca 2017 roku pełnomocnik wnioskodawcy popierał wniosek. Uczestnicy M. N. i M. S. przyłączyli się do wniosku (k. 57).

Uczestniczka E. S. nie zajęła stanowiska w przedmiotowej sprawie.

÷

Postanowieniem z dnia 20 marca 2017 roku, Sąd Rejonowy w Puławach wezwał do udziału w sprawie w charakterze uczestnika P. K., nabywcę nieruchomości oznaczonej jako działka numer (...), położonej w C. (k. 59v).

÷

Uczestnik P. K. wniósł o oddalenie wniosku (k.74, 75).

*

Postanowieniem z dnia 28 września 2017 roku Sąd Rejonowy w Puławach postanowił:

I. oddalić wniosek;

II. nie obciążać uczestników nie uiszczoną opłatą od wniosku w kwocie 1000 zł, od uiszczania której wnioskodawca J. S. był zwolniony, którą przejął na rachunek Skarbu Państwa;

III. stwierdzić, że każdy z uczestników ponosi pozostałe koszty postępowania związane ze swoim udziałem w sprawie.

W uzasadnieniu postanowienia Sąd Rejonowy ustalił, że w skład majątku wspólnego W. S. i E. S. wchodziła:

a) nieruchomość położona w Ł., oznaczona jako działka numer (...), o powierzchni 0,27 ha, dla której Sąd Rejonowy w Lublinie prowadził księgę wieczystą (...),

b) nieruchomość położona w K. M., oznaczona jako działki numer (...), o łącznej powierzchni 0,79 ha, dla której Sąd Rejonowy w Lublinie prowadził księgę wieczystą (...),

c) zabudowana nieruchomość położona w C., oznaczona jako działka numer (...), o powierzchni 1,7 ha, dla której Sąd Rejonowy w Puławach prowadził księgę wieczystą (...), oraz

d) udział w 1/10 części w nieruchomościach położonych w C., oznaczonych jako działki numer (...), o łącznej powierzchni 0,92 ha.

Sąd Rejonowy ustalił, że W. S. zmarł w dniu 21 lipca 2008 roku, a spadek po nim, na podstawie ustawy nabyli: żona – E. S. w 1/4 części oraz dzieci – M. N., P. S., J. S. i M. S. – po 3/16 części każde z nich.

Sąd Rejonowy ustalił, że P. S. zmarł w dniu 26 czerwca 2010 roku, a spadek po nim na podstawie ustawy nabyli: matka – E. S. w 1/2 części oraz rodzeństwo – M. N., J. S. i M. S. – po 1/6 części każde z nich.

Sąd Rejonowy ustalił, że umową z dnia 29 września 2010 roku M. N., J. S., M. S. i E. S. dokonali podział majątku wspólnego W. S. i E. S. oraz działu spadku po W. S. i P. S., w ten sposób, że M. N., J. S. i M. S. należne im z tytułu dziedziczenia po ojcu W. S. i bracie P. S. udziały po 7/64 części w opisanych wyżej nieruchomościach przenieśli nieodpłatnie na własność matki E. S..

Sąd Rejonowy ustalił, że w dniu 29 września 2010 roku M. N. miała 27 lat, pozostawała w związku małżeńskim z G. N. i mieszkała w W.; J. S. miał 24 lata, był kawalerem i mieszkał w C. w domu usytuowanym na nieruchomości oznaczonej jako działka numer (...), a M. S. miał 24 lata, pozostawał w związku małżeńskim z A. S. i razem z żoną i dzieckiem

mieszkał w C. w domu usytuowanym na nieruchomości oznaczonej jako działka numer (...). W domu usytuowanym na działce numer (...) w C. w dacie 29 września 2010 roku mieszkała także E. S..

Sąd Rejonowy ustalił, że zawierając w dniu 29 września 2010 roku umowę o podział majątku wspólnego i dział spadku, M. N., J. S., M. S. liczyli na to, że ich matka E. S. w przyszłości przeniesie na rzecz M. S. własność nieruchomości oznaczonej jako działka numer (...), położonej w C..

Sąd Rejonowy ustalił, że przeciwko E. S. w 2014 roku i w 2015 roku toczyło się postępowanie egzekucyjne prowadzone przez sądowy i administracyjny organ egzekucyjny, w celu zaspokojenia wierzytelności należnej od E. S. odpowiednio na rzecz Agencji Mienia Wojskowego Oddział (...) w L. i na rzecz Gminy N. oraz Skarbu Państwa – KRUS Oddział (...) w L., P. Terenowej w P..

Sąd Rejonowy ustalił, że w 2015 roku, na skutek nieporozumień z M. S., E. S. wyprowadziła się z domu usytuowanego na nieruchomości oznaczonej jako działka numer (...), położonej w C., i w dniu 22 września 2015 roku dokonała ogłoszenia o sprzedaży tej nieruchomości.

Sąd Rejonowy ustalił, że w dniu 4 marca 2016 roku E. S. wezwała M. S. do wydania nieruchomości oznaczonej jako działka numer (...), położonej w C., i opuszczenia usytuowanego na tej nieruchomości domu w terminie do dnia 30 kwietnia 2016 roku. Zerwała także kontakty ze swoimi dziećmi.

Sąd Rejonowy ustalił, że w dniu 25 marca 2016 roku M. N., J. S. i M. S. złożyli E. S. oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego w dniu 29 września 2010 roku pod wpływem błędu, w zakresie nieruchomości oznaczonej jako działka numer (...). Oświadczenia te E. S. otrzymała w dniu 7 kwietnia 2016 roku.

Sąd Rejonowy ustalił, że w dniu 17 października 2016 roku E. S. zawarła z P. K. przedwstępną umowę sprzedaży nieruchomości oznaczonej jako działka numer (...), położonej w C., oraz przedwstępną umowę sprzedaży nieruchomości oznaczonych jako działki numer (...), położonych w Ł., a na podstawie umowy z dnia 31 stycznia 2017 roku E. S. sprzedała P. K. nieruchomość oznaczoną jako działka numer (...), położoną w C., za cenę 247000 zł, a nieruchomości oznaczone jako działki numer (...), położone w Ł. za cenę 8000 zł.

Ponadto na podstawie umowy z dnia 31 stycznia 2017 roku E. S. sprzedała P. K. udziały w 1/10 części w nieruchomościach oznaczonych jako działki numer (...), położonych w C., za cenę 2000 zł, pod warunkiem, że Skarb Państwa nie wykona ustawowego prawa pierwokupu.

Sąd Rejonowy ustalił, że J. S. i M. S. z rodziną w dniu 18 marca 2017 roku wyprowadzili się z domu usytuowanego na nieruchomości oznaczonej jako działka numer (...), położonej w C., i nieruchomość tę wydali P. K..

Sąd Rejonowy przytoczył treść przepisu art. 1037 § 1 k.c. i wskazał, że złożenie wniosku o dział spadku nakłada na sąd obowiązek ustalenia składu i wartości spadku podlegającego podziałowi (art. 684 k.p.c.) oraz (orzeczenia) o wydaniu składników majątkowych przyznanych w wyniku podziału (art. 624 k.p.c.). Do działu spadku stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące zniesienia współwłasności (art. 688 k.p.c.), a w szczególności art. 618 § 2 i 3 k.p.c. oraz art. 210 k.c. i następne.

Sąd Rejonowy wskazał, że nieruchomość oznaczona jako działka numer (...), położona w C. nie wchodzi w skład spadku po spadkodawcach W. S. i P. S.. Nieruchomość ta na podstawie umowy z dnia 29 września 2010 roku o podział majątku wspólnego W. S. i E. S. oraz o dział spadku po W. S. i P. S., stała się własnością E. S., która umową z dnia 31 stycznia 2017 roku sprzedała tę nieruchomość P. K..

W dniu 17 października 2016 roku (w dacie zawarcia pomiędzy E. S. i P. K. umowy przedwstępnej sprzedaży nieruchomości) oraz w dniu 31 stycznia 2017 roku (w dacie zawarcia pomiędzy tymi osobami umowy sprzedaży nieruchomości) w dziale II księgi wieczystej (...), jako właściciel nieruchomości ujawniona była E. S., a dział III tej

księgi nie zawierał żadnych praw osobistych i roszczeń obciążających tę nieruchomości, a przysługujących M. N., J. S. i M. S. względem E. S..

Sąd Rejonowy wskazał, że z treści art. 1051 k.c. wynika, że do czasu gdy spadek jest wyodrębnioną masą (do czasu dokonania działu spadku), nabywca spadku może zbyć swój udział w spadku jednemu ze współspadkobierców lub osobie spoza kręgu spadkobierców.

Sąd uznał, że spadkobiercy W. S. i P. S., w szczególności M. N., J. S. i M. S., mogli skutecznie w dniu 29 września 2010 roku zbyć swoje udziały w spadku współspadkobiercy tych osób – E. S..

W ocenie Sądu Rejonowego, zawarta w dniu 31 stycznia 2017 roku pomiędzy E. S. a P. K. umowa zbycia nieruchomości wchodzących pierwotnie w skład spadku po wymienionych wyżej spadkodawcach, w tym nieruchomości oznaczonej jako działka numer (...), położonej w C., jest umową ważną. O jej nieważności nie może świadczyć to, że została zawarta po złożeniu E. S. przez M. N., J. S. i M. S. oświadczeń o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczeń woli złożonych w dniu 29 września 2010 roku pod wpływem błędu, ponieważ oświadczenia te nie wywarły żadnych skutków prawnych w stosunku do nabywcy tej nieruchomości – P. K..

W ocenie Sądu Rejonowego, M. N., J. S. i M. S. nie udowodnili, aby umowa z dnia 29 września 2010 roku o podział majątku wspólnego W. S. i E. S. oraz o dział spadku po W. S. i P. S. zawarta została przez strony tej umowy pod wpływem błędu.

Sąd Rejonowy wskazał, że z twierdzeń J. S., M. N. i M. S. nie wynika, aby rzeczywisty zamiar stron umowy z dnia 29 września 2010 roku był inny, niż to wynika z treści złożonych przez nich oświadczeń woli, aby oświadczenia te miały wywrzeć inne skutki prawne niż te, które określone zostały treścią umowy. Osoby te nie działały pod wpływem niezgodnego z prawdą wyobrażenia o rzeczywistości lub pod wpływem braku takiego wyobrażenia, a zatem złożone przez nich E. S. oświadczenia woli nie były dotknięte błędem postrzegania („widzenia”) owej rzeczywistości.

Sąd wskazał, że błąd ten należy odróżnić od błędu przewidywania i wnioskowania, a na taki właśnie błąd zgodnie wskazują M. N., J. S. i M. S., kiedy podnoszą, że przenieśli należne im udziały w nieruchomości oznaczonej jako działka numer (...), położonej w C., ponieważ matka E. S. obiecała im, że w przyszłości własność tej nieruchomości przeniesie na rzecz M. S..

Zdaniem Sądu, taki błąd należy do strefy motywacyjnej, a zatem w rozumieniu art. 84 k.c. nie jest błędem istotnym i składa się na pobudkę. Błąd co do pobudki albo polegający na mylnym przewidywaniu wyniku przedsięwzięcia podejmowanego na podstawie umowy pozbawiony jest prawnej doniosłości.

W sytuacji, gdy M. N., J. S. i M. S. znali rzeczywistość i rozumieli okoliczności zawartej z E. S. w dniu 29 września 2010 roku umowy, ale wyciągnęli wówczas niewłaściwe wnioski i podjęli niesłuszną czy też niekorzystną dla M. S. decyzję, nie działali pod wpływem błędu o jakim mowa w art. 84 k.c.

Sąd Rejonowy uznał, że na dzień orzekania w rozpoznawanej sprawie w skład majątku wspólnego W. S. i E. S. nie wchodzi objęta żądaniem wniosku nieruchomości oznaczona jako działka numer (...), położona w C., a w skład spadku po W. S. i P. S. nie wchodzi udział w przedmiotowej nieruchomości, ani też uzyskana z tytułu sprzedaży przez E. S. równowartość nieruchomości.

Jako podstawę prawną rozstrzygnięcia o kosztach postępowania Sąd Rejonowy wskazał przepis art. 520 k.p.c., a jako podstawę rozstrzygnięcia o nieuiszczonej opłacie od wniosku przepisy art. 113 w zw. z art. 51 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

*

Od postanowienia z dnia 28 września 2017 roku apelację wniósł pozwany, zaskarżając wyrok w całości.

Pozwany zarzucił:

„- naruszenie przepisów prawa procesowego, które miało wpływ na wynik sprawy, tj.:

I. art. 217 § 1-3 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. poprzez oddalenie przez Sąd I instancji wniosków dowodowych złożonych przez wnioskodawcę w pozwie z dnia 06.05.2016 r. oraz podtrzymywanych w toku postępowania odnośnie dopuszczenia i przeprowadzenia dowodu z zeznań świadków tj. A. S., G. N., G. U., J. U. – mimo iż wnioski te miały istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy, gdyż zmierzały do ustalenia, że J. S., M. S. i M. N. (strony umowy o dział spadku i podział majątku wspólnego z dnia 29.09.2010 r.) składając oświadczenia woli działali pod wpływem błędu, na okoliczność wykazania, że E. S. przed zawarciem umowy o dział spadku zapewniała wnioskodawcę i pozostałych uczestników, że przekaze nieodpłatnie zabudowaną nieruchomość wymienioną w tejże umowie na własność M. S. (tj. wprowadzając ich podstępnie w błąd), pomimo że dowód ten miał istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, a sporne okoliczności nie zostały dostatecznie wyjaśnione, co w konsekwencji doprowadziło do ustalenia stanu faktycznego w oparciu o niepełny materiał dowodowy.

II. art. 212 k.p.c. w zw. z art. 217 § 2 k.p.c. w zw. z art. 299 k.p.c. przez pominięcie dowodów z zeznań świadków wskazanych przez wnioskodawcę wskutek błędnego uznania, że okoliczności sporne zostały już dostatecznie wyjaśnione, w sytuacji, gdy Sąd dokonał ustaleń stanu faktycznego wyłącznie o wyjaśnienia informacyjne stron, które nie mogą stanowić dowodu w sprawie i tym samym poprzez niepodjęcie przez Sąd I instancji z urzędu wystarczających czynności do wyjaśnienia istotnych okoliczności sprawy, co w konsekwencji doprowadziło do nierozpoznania istoty sprawy.

III. art. 233 § 1 k.p.c. przez wyprowadzenie z materiału dowodowego wniosków z niego niewynikających, tj. że wnioskodawca J. S. oraz uczestnicy M. S. i M. N. przenosząc należne im udziały w nieruchomości na matkę E. S. działali pod wpływem błędu przewidywania i wnioskowania (który należy do sfery motywacyjnej i nie jest błędem istotnym), podczas, gdy z materiału dowodowego wynika, że E. S. celowo wprowadziła w/w osoby w błąd, co uzasadnia zastosowanie w niniejszej sprawie art. 86 § 1 k.c.

- naruszenie przepisów prawa materialnego, tj.:

IV. art. 84 § 1 k.c. w zw. z art. 86 § 1 k.c. w zw. z art. 88 § 1 k.c. poprzez ich niezastosowanie i przyjęcie, że wnioskodawca J. S. oraz uczestnicy M. S. i M. N. nie uchylili się od złożonych oświadczeń woli na podstawie art. 84 k.c., podczas gdy biorąc pod uwagę regulację zawartą w art. 86 k.c. złożone przez nich oświadczenia woli należało uznać za skuteczne”.

J. S. wniósł o:

„I. na podstawie art. 380 k.p.c. (...) o zmianę postanowienia sądu I instancji z dnia 14.09.2017 r. oddalającego wniosek dowodowy wnioskodawcy zgłoszony we wniosku o częściowy dział spadku o dopuszczenie dowodu z zeznań świadków: A. S., G. N., G. U. i J. U. na okoliczności tam wskazane i dopuszczenie zawnioskowanych dowodów oraz przeprowadzenie zawnioskowanych dowodów przez sąd II instancji.

II. Zmianę w całości wyroku z dnia 28 września 2017 r. sygn. akt. (...)Sądu Rejonowego w Puławach I Wydział Cywilny poprzez ustalenie, że w skład spadku po zmarłym w dniu 21 lipca 2008 r. W. S., ojcu wnioskodawcy, uczestników M. S., M. N., mężu uczestniczki E. S., oraz po zmarłym w dniu 26 czerwca 2010r. P. S., bracie wnioskodawcy, uczestników M. S., M. N., synu uczestniczki E. S., wchodzi - zabudowana nieruchomość stanowiąca działkę gruntów rolnych zabudowanych, gruntów ornych, łąk trwałych, sadów i pastwisk trwałych oznaczoną nr (...) o obszarze 1,7000 ha, położonej we wsi C., obręb(...) C., gmina N., powiat (...), województwo (...). Przyznanie udziałów wnioskodawcy J. S. oraz uczestniczki M. N. z wymienionego w pkt 1 składniku majątkowego na rzecz uczestnika M. S. bez obowiązku dokonania spłat na ich rzecz, ewentualnie

III. uchylenie w całości zaskarżonego wyroku Sądu Rejonowego w Puławach I Wydział Cywilny i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji.

IV. Zwolnienie wnioskodawcy w całości od kosztów procesu przed Sądem II instancji, w tym od kosztów opłaty sądowej od apelacji”.

÷

Na rozprawie apelacyjnej pełnomocnik wnioskodawcy popierał apelację (k. 131v).

E. S. nie zajęła stanowiska w przedmiocie apelacji.

*

Sąd Okręgowy zważył co następuje:

Apelacja wnioskodawcy jest bezzasadna i w związku z tym podlega oddaleniu na podstawie art. 385 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

Sąd Rejonowy w przeważającej części dokonał prawidłowych ustaleń faktycznych w sprawie. Nie jest jedynie prawidłowe ustalenie, że treścią umowy z dnia 29 września 2010 roku zawartej przez E. S., M. N., J. S. i M. S. było zbycie przez M. N., J. S. i M. S. ich udziałów w nieruchomościach wskazanych w umowie na rzecz E. S., czy też – jak miałyby to wynikać z rozważań przedstawionych na stronie 6 uzasadnienia postanowienia z dnia 28 września 2017 roku – zbycie udziałów w spadku po W. S. i P. S..

Z treści umowy z dnia 29 września 2010 roku jednoznacznie wynika, że strony tej umowy dokonują działu spadku po W. S., podziału majątku wspólnego W. S. i E. S. oraz działu spadku po P. S. w ten sposób, że własność opisanych w umowie nieruchomości (§ 3 pkt 1-3) oraz udział wynoszący 1/10 część we współwłasności nieruchomości składającej się z działek lasów oznaczonych numerami (...), (...), (...), (...) i (...) przechodzi na rzecz E. S.. Strony umowy oświadczyły przy tym, że powyższy dział spadku i podział majątku wspólnego następuje bez żadnych spłat i dopłat pomiędzy nimi oraz że nie mają do siebie żadnych roszczeń z tego tytułu (k. 10 – odpis aktu notarialnego Repertorium A Nr (...)).

Treść zawartej umowy wskazuje zatem jednoznacznie, że strony nie zawierały umowy sprzedaży, zamiany, darowizny lub innej umowy zobowiązującej do przeniesienia udziałów w przedmiotach należących do spadków po W. S. i P. S., ani też nie zawierały umowy przenoszącej takie udziały na E. S..

Treść zawartej umowy w sposób oczywisty wskazuje również, że umowa ta nie jest umową zbycia udziału spadkowego, o której mowa w przepisach art. 1051 k.c. – art. 1057 k.c., ani też jakąkolwiek umową zobowiązującą do zbycia udziału spadkowego (umową sprzedaży, zamiany, darowizny lub inną).

Podsumowując, należy wskazać, że na gruncie obowiązujących przepisów należy odróżnić pod względem treści, skutków i podstawy prawnej takie umowy jak:

a) umowę o dział spadku,

b) umowę zobowiązującą do zbycia udziału w przedmiocie należącym do spadku (na przykład umowę sprzedaży, zamiany, darowizny),

c) umowę rozporządzającą udziałem w przedmiocie należącym do spadku (inaczej – umowę zbycia udziału w przedmiocie należącym do spadku) (por. art. 1036 k.c.),

d) umowę zobowiązującą do zbycia udziału w spadku (na przykład umowę sprzedaży, zamiany, darowizny – wniosek z art. 1052 k.c.),

e) umowę rozporządzającą udziałem w spadku (inaczej – umowę zbycia udziału w spadku) (art. 1051 k.c. – art. 1052 k.c.).

Zawarta w dniu 29 września 2010 roku umowa była umową o dział spadku po dwóch spadkodawcach oraz o podział majątku wspólnego E. S. i jej nieżyjącego męża – W. S.. Na podstawie tej umowy E. S. stała się jedynym właścicielem opisanych w umowie nieruchomości oraz jednym uprawnionym z tytułu udziału wynoszącego 1/10 część we współwłasności nieruchomości składającej się z działek lasów oznaczonych numerami (...), (...), (...), (...) i (...). Dział spadku i podział majątku wspólnego nastąpił bez spłat na rzecz pozostałych spadkobierców.

Trafne jest stanowisko Sądu pierwszej instancji, że nie są skuteczne oświadczenia M. N., J. S. i M. S. o uchyleniu się od skutków prawnych części swoich oświadczeń woli złożonych w dniu 29 września 2010 roku, a składających się na treść umowy o dział spadku i podział majątku wspólnego.

Ustaień faktycznych w omawianym zakresie Sąd Rejonowy dokonał na podstawie przedstawionych przez wnioskodawcę dokumentów, a także na podstawie twierdzeń wnioskodawcy i tych uczestników postępowania, którzy złożyli wyjaśnienia.

Należy zgodzić się ze stanowiskiem wnioskodawcy wyrażonym w apelacji, że wyjaśnienia stron i uczestników postępowania nie stanowią dowodu w postępowaniu cywilnym. Nie oznacza to jednak, że wyjaśnienia takie nie mogą stanowić podstawy dokonywania ustaleń faktycznych w takim postępowaniu. Z zastrzeżeniem wyraźnie przewidzianych wyjątków, przepisy Kodeksu postępowania cywilnego i innych ustaw regulujących postępowanie cywilne nie ograniczają podstaw dokonywania ustaleń faktycznych wyłącznie do dowodów.

W postępowaniu cywilnym ustalenie faktów następuje w przeważającej liczbie wypadków po przeprowadzeniu postępowania dowodowego, zaś przedmiotem dowodu są fakty mające dla rozstrzygnięcia sprawy istotne znaczenie (art. 227 k.p.c.). Twierdzenia strony, przytoczone do protokołu rozprawy lub też w piśmie procesowym, nie stanowią dowodu.

Ustalenie faktów w postępowaniu cywilnym może jednak nastąpić także bez potrzeby przeprowadzania dowodu. Jest to możliwe w wypadkach wyraźnie wskazanych w Kodeksie postępowania cywilnego:

- a) nie wymagają dowodu fakty powszechnie znane (art. 228 § 1 k.p.c.),
- b) nie wymagają dowodu fakty znane sądowi urzędowo (art. 228 § 2 k.p.c.),
- c) nie wymagają dowodu fakty przyznane w toku postępowania przez stronę przeciwną, jeżeli przyznanie nie budzi wątpliwości (art. 229 k.p.c.),
- d) gdy strona nie wypowie się co do twierdzeń strony przeciwnej o faktach, sąd, mając na uwadze wyniki całej rozprawy, może fakty te uznać za przyznane (art. 230 k.p.c.),
- e) sąd może uznać za ustalone fakty mające istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, jeżeli wniosek taki można wyprowadzić z innych ustalonych faktów (domniemanie faktyczne) (art. 231 k.p.c.),
- f) sąd jest związany domniemaniami prawnymi; mogą być jednak obalone, ilekroć ustawa tego nie wyłącza (art. 234 k.p.c.).

We wskazanych wyżej wypadkach ustalenie faktu w postępowaniu cywilnym może nastąpić w inny sposób, niż na podstawie dowodu.

W rozpoznawanej sprawie Sąd Rejonowy nie przeprowadzał dowodu z przesłuchania wnioskodawcy i uczestników, a w związku z tym twierdzenia wnioskodawcy i uczestników przytoczone odpowiednio we wniosku oraz w wyjaśnieniach

złożonych na rozprawie mogą stanowić podstawę ustaleń faktycznych w sprawie, o ile zachodzą warunki do zastosowania przepisów art. 229 k.p.c. i art. 230 k.p.c.

M. N. oraz M. S. przyznali fakty wynikające z twierdzeń wnioskodawcy zawartych we wniosku i z wyjaśnień złożonych na rozprawie. Z kolei E. S. nie złożyła w ogóle jakichkolwiek wyjaśnień, w szczególności nie wypowiedziała się co do twierdzeń wnioskodawcy i pozostałych uczestników dotyczących okoliczności faktycznych, pomimo istnienia takiego obowiązku (art. 210 § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

E. S. zobowiązana została do stawienia się osobiście celem złożenia wyjaśnień, zobowiązana została do złożenia odpowiedzi na wniosek i pouczona o skutkach prawnych wynikających z przepisów art. 207 § 6 i 7 k.p.c., a ponadto zobowiązana została do wypowiedzenia się, czy kwestionuje okoliczności faktyczne wskazane we wniosku – w terminie 14 dni pod rygorem przyjęcia, że nie kwestionuje tych okoliczności. E. S. pouczona także została o treści przepisu art. 230 k.p.c. (k. 34-36, 44, 51).

Dodatkowo E. S. wykonała fotokopie lub otrzymała kserokopie dokumentów z akt sprawy znajdujących się na kartach 1-47 (z wyłączeniem dokumentów z koperty na karcie 10) (k. 48).

Całokształt powyższych okoliczności oraz wyniki rozprawy w dniu 20 marca 2017 roku i w dniu 14 września 2017 roku pozwalają na uznanie za przyznane przez E. S. faktów wynikających z twierdzeń wnioskodawcy i pozostałych uczestników postępowania. Skoro w świetle tych faktów wniosek o dział spadku i podział majątku wspólnego, złożony przez J. S., był niezasadny, to bezprzedmiotowe było przeprowadzenie dowodów z zeznań świadków wskazanych przez wnioskodawcę, którzy mieliby te fakty dodatkowo potwierdzić.

Z przepisu art. 217 § 3 k.p.c., mającego odpowiednie zastosowanie w postępowaniu nieprocesowym (art. 13 § 2 k.p.c.), wynika, że sąd pomija dowody, jeżeli okoliczności sporne zostały już dostatecznie wyjaśnione. Dostateczne wyjaśnienie okoliczności, o którym mowa w powołanym przepisie, oznacza, że sąd zamierza dokonać ustaleń w zakresie okoliczności faktycznych istotnych dla rozstrzygnięcia zgodnych z faktami wskazanymi w tezie dowodowej wniosku o przeprowadzenie dowodu. Tylko wówczas przeprowadzenie dowodu jest zbędne.

Sąd Rejonowy dokonał ustaleń faktycznych zgodnych z faktami wynikającymi z twierdzeń wnioskodawcy, a przyznanymi przez uczestników. W szczególności Sąd Rejonowy ustalił, że przed zawarciem umowy o dział spadku i podział majątku wspólnego E. S. zapewniła swoje dzieci, czy też obiecała im, że w przyszłości własność nieruchomości oznaczonej jako działka numer (...) daruje synowi M. S..

Za przyznaną należy również uznać okoliczność, że E. S. wyraziła zgodę na dalsze zamieszkiwanie J. S. i M. S. z rodziną w budynku znajdującym się na nieruchomości oznaczonej jako działka numer (...).

W świetle powyższych okoliczności nie można uznać, że zachodzi jakikolwiek błąd co do treści umowy z dnia 29 września 2010 roku. Z twierdzeń samego wnioskodawcy i jego rodzeństwa wynika, że zawarta umowa wiernie odpowiada woli stron, które ją zawarły.

Sam fakt, że E. S. złożyła obietnicę, iż w bliżej nie określonej przyszłości daruje nieruchomość jednemu z dzieci, a ostatecznie nie wywiązała się z tej obietnicy, nie oznacza, że zachodzi błąd co do treści czynności prawnej, jaką była umowa o dział spadku i podział majątku wspólnego. Złożona obietnica nie wywoływała żadnych skutków prawnych. Skutki prawne zobowiązujące mogłaby wywoływać jedynie umowa przedwstępna darowizny lub umowa darowizny ograniczona jedynie do skutku zobowiązującego, przy czym w pierwszym wypadku, aby powstało roszczenie o zawarcie w przyszłości umowy darowizny, umowa przedwstępna powinna być zawarta w formie aktu notarialnego (art. 390 § 2 k.c. w zw. z art. 158 zd. 1 k.c.), zaś w drugim wypadku umowa darowizny wymagała dla swojej ważności zachowania formy aktu notarialnego (art. 890 § 2 k.c.).

Z twierdzeń wnioskodawcy dotyczących okoliczności faktycznych, a przyznanych przez uczestników, nie wynika, aby strony zawierające w dniu 29 września 2010 roku umowę o dział spadku i umowę o podział majątku wspólnego

chciały zawrzeć w tym dniu również umowę przedwstępną darowizny albo umowę darowizny o skutku jedynie zobowiązującym. Na temat zawarcia w dniu 29 września 2010 roku takiej umowy nie było w ogóle mowy.

Należy zatem uznać, że wolą stron zawierających umowę o dział spadku i podział majątku wspólnego było przekazanie wskazanych w umowie składników majątkowych na rzecz E. S. i w rozpoznawanej sprawie wnioskodawca i uczestnicy nie twierdzą inaczej. Nie zachodzi zatem jakikolwiek błąd co do treści czynności prawnej.

Z kolei okoliczność, że E. S. wyraziła zgodę na dalsze zamieszkiwanie J. S. i M. S. z rodziną w budynku znajdującym się na nieruchomości oznaczonej jako działka numer (...), oznacza tylko tyle, że E. S. zawarła z synami umowę użyczenia domu na czas nieoznaczony. Okoliczność, że po około pięciu latach od zawarcia tej umowy pomiędzy stronami zaczęło dochodzić do nieporozumień, czego konsekwencją były wezwania E. S. skierowane do synów o opuszczenie domu, oznacza tylko tyle, że E. S. złożyła oświadczenie o wypowiedzeniu umowy użyczenia. Kwestia, czy takie oświadczenie było skuteczne oraz czy J. S. i M. S. z rodziną mogli nadal zamieszkiwać w przedmiotowym budynku, także po sprzedaży nieruchomości przez E. S., jak również czy i jakich roszczeń wynikających z umowy użyczenia mogli dochodzić J. S. i M. S., przekracza zakres rozstrzygnięcia w rozpoznawanej sprawie.

÷

Nie jest uzasadniony zarzut naruszenia przepisów art. 84 § 1 k.c. w zw. z art. 86 § 1 k.c. i w zw. z art. 88 § 1 k.c.

Okoliczności faktyczne przytaczane przez wnioskodawcę na uzasadnienie wniosku o dział spadku, jak również ustalone przez Sąd pierwszej instancji w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia, nie uzasadniały zastosowania przepisów Kodeksu cywilnego o błędzie wywołanym podstępnie przez drugą stronę czynności prawnej. W szczególności należy podkreślić, że w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji sam wnioskodawca nie powoływał się na błąd wywołany podstępnie, jako wadę swojego oświadczenia woli i oświadczeń woli rodzeństwa, ani też nie przytaczał okoliczności faktycznych, które mogłyby wskazywać na istnienie takiego błędu.

W świetle przepisu art. 86 § 1 k.c. desygnatem podstępu, jako zdarzenia prawnego uzasadniającego możliwość uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu, są okoliczności faktyczne odrębne od okoliczności faktycznych wskazanych w przepisie art. 84 k.c.

Strona powołująca się na to, że błąd wywołała druga strona podstępnie, powinna wskazać okoliczności faktyczne, które według niej stanowią o podstępnym zachowaniu drugiej strony, i w razie sporu okoliczności te udowodnić. Ocena prawna, czy wskazane i – w razie potrzeby – udowodnione okoliczności stanowiły podstępne zachowanie drugiej strony należy już do sądu. Samo powołanie się na podstępne wywołanie błędu, jako wadę oświadczenia woli, bez wskazania konkretnych okoliczności, w których strona składająca oświadczenie woli upatruje podstępnego zachowania drugiej strony, której to stronie oświadczenie zostało złożone, nie zobowiązuje sądu do poszukiwania w konkretnej sprawie faktów, które można by w tej sprawie ocenić jako podstępne zachowanie adresata oświadczenia woli lub osoby trzeciej. To strony i uczestnicy postępowania są obowiązane wskazywać fakty, z których wywodzą skutki prawne (wniosek z art. 3 k.p.c., art. 126 § 1 pkt 3 k.p.c., art. 187 § 1 pkt 2 k.p.c., art. 210 § 1 zd. 1 k.p.c., art. 232 k.p.c., art. 511 k.p.c.). Poza wypadkami wskazanymi w ustawie sąd orzekający w sprawie cywilnej nie może poszukiwać okoliczności faktycznych, które mogłyby mieć w konkretnej sprawie istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia, jeżeli strona sama takich okoliczności nie powołuje albo jeżeli nie wynikają one z zebranego w sprawie materiału procesowego.

W rozpoznawanej sprawie wnioskodawca dopiero w apelacji powołał się na to, że błąd został wywołany podstępnie przez E. S.. Wnioskodawca nie wskazał jednak w zasadzie jakichkolwiek faktów, które obrazowałyby na czym polegał podstęp E. S.. Jedynie w końcowej części uzasadnienia apelacji wnioskodawca wskazał, że „E. S. obiecując swym dzieciom, że po przeniesieniu ich udziałów w nieruchomości na jej rzecz, przekaże następnie na rzecz M. S. nieruchomość zabudowaną w postaci domu jednorodzinnego działająca z zamiarem, aby fałszywe przekonanie wzbudzone w nich doprowadziło do złożenia przez nich oświadczeń woli” (k. 92v).

Okoliczność, że strona umowy zapewnia drugą stronę, iż umowę tę wykona, a następnie, mimo wcześniejszego zapewnienia, nie wykonuje umowy, nie oznacza wprowadzenia w błąd drugiej strony, w szczególności wprowadzenia w błąd podstępnie, i to nawet w sytuacji, w której strona zapewniająca o wykonaniu umowy od początku nie miałaby zamiaru wykonywania swojego zobowiązania.

W stanie faktycznym rozpoznawanej sprawy wnioskodawca nawet nie twierdził, że E. S. od początku nie miała zamiaru wywiązania się ze złożonej obietnicy. Należy przy tym zwrócić uwagę, że złożona przez E. S. obietnica nie wywoływała żadnych skutków prawnych, ponieważ nie rodziła jakiegokolwiek roszczenia dla jej dzieci. Dzieci E. S. miały, a w każdym razie powinny mieć świadomość, że złożona obietnica, czy też zapewnienie, ma wyłącznie znaczenie moralne i nie rodzi dla nich żadnych skutków prawnych. Osoba o minimalnym, a nie tylko przeciętnym doświadczeniu życiowym powinna zdawać sobie sprawę, że tego rodzaju obietnica może nie zostać w bliżej określonej przyszłości dotrzymana. Jeżeli w takim wypadku osoba zawiera umowę cywilnoprawną, licząc na realizację w przyszłości obietnicy leżącej poza treścią tej umowy, to czyni to wyłącznie na własne ryzyko. Nie ma tutaj mowy o błędzie co do treści czynności prawnej, ani też o błędzie wywołanym podstępnie.

Należy w tym miejscu zwrócić uwagę, że gdyby E. S. nie sprzedała nieruchomości oznaczonej jako działka numer (...), to ani wnioskodawcy, ani też jego rodzeństwu nie przysługiwałyby jakiegokolwiek roszczenia w stosunku do E. S. dotyczące prawa własności tej nieruchomości. E. S. nie miałaby prawnego obowiązku przeniesienia własności tej nieruchomości na którekolwiek ze swoich dzieci. Odmowa zawarcia przez E. S. umowy darowizny z którymkolwiek z dzieci nie oznaczałaby, że umowa o dział spadku i podział majątku wspólnego dotknięta była błędem w zakresie treści umowy, ani też, że E. S. składając wcześniejsze obietnice wprowadziła swoje dzieci podstępnie w błąd.

Należy także wskazać, że po zawarciu umowy o dział spadku i podział majątku wspólnego żadne z dzieci nie występowało przeciwko E. S. z jakimikolwiek roszczeniami dotyczącymi własności przedmiotowej nieruchomości. Dopiero nieporozumienia, a nawet konflikt zaistniały w 2015 roku, a więc pięć lat po zawarciu umowy o dział spadku i podział majątku wspólnego, stanowiły dla wnioskodawcy i jego rodzeństwa przyczynę podjęcia działań zmierzających do uchylenia skutków prawnych umowy o dział spadku i podział majątku wspólnego w zakresie nieruchomości oznaczonej jako działka numer (...).

÷

Dodatkowo należy zwrócić uwagę, że nawet gdyby założyć hipotetycznie, że umowa z dnia 29 września 2010 roku o dział spadku była nieważna z powodu wad oświadczeń woli i skutecznego uchylecia się przez spadkobierców od skutków prawnych tych oświadczeń, to i tak nie byłoby podstaw do dokonania działu spadku po W. S. i P. S. oraz podziału majątku wspólnego W. S. i E. S. w zakresie obejmującym nieruchomość oznaczoną jako działka numer (...). Nieruchomość ta została bowiem sprzedana przez E. P. A. K.. W chwili zawarcia w dniu 17 października 2016 roku umowy przedwstępnej sprzedaży dotyczącej tej nieruchomości oraz w chwili zawarcia w dniu 31 stycznia 2017 roku umowy sprzedaży dotyczącej tej nieruchomości E. S. była wpisana w księdze wieczystej (...) jako właściciel nieruchomości oznaczonej jako działka numer (...), a P. K. nie miał żadnych podstaw do przyjęcia, że stan prawny nieruchomości ujawniony w księdze wieczystej jest niezgodny z rzeczywistym stanem prawnym.

W takim wypadku P. K. nabyłby własność nieruchomości na podstawie art. 5 ustawy z dnia 6 lipca 1982 roku o księgach wieczystych i hipotece (Dz. U. z 2018 r. poz. 1916 – tekst jednolity).

Powołany przepis stanowi, że w razie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym treść księgi rozstrzyga na korzyść tego, kto przez czynność prawną z osobą uprawnioną według treści księgi nabył własność lub inne prawo rzeczowe (rękojmią wiary publicznej ksiąg wieczystych).

Przepis art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 roku stanowi, że rękojmią wiary publicznej ksiąg wieczystych nie chroni rozporządzeń nieodpłatnych albo dokonanych na rzecz nabywcy działającego w złej wierze.

Przepis art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 6 lipca 1982 roku stanowi, że w złej wierze jest ten, kto wie, że treść księgi wieczystej jest niezgodna z rzeczywistym stanem prawnym, albo ten, kto z łatwością mógł się o tym dowiedzieć.

W rozpoznawanej sprawie wnioskodawca oraz jego rodzeństwo, będące uczestnikami postępowania, nie zaprzeczali, że P. K. nabył własność nieruchomości oznaczonej jako działka numer (...). W szczególności nie twierdzili, że nabywając nieruchomość oznaczoną jako działka numer (...) P. K. działał w złej wierze, w znaczeniu określonym przez przepisy art. 6 ust. 1 i 2 ustawy o księgach wieczystych i hipotece.

Z stanowiska pełnomocnika wnioskodawcy zajętego na rozprawie apelacyjnej wynika, że wnioskodawca ma świadomość, iż P. K. nabył własność nieruchomości oznaczonej jako działka numer (...) (k. 131).

Wnioskodawca i uczestnicy nie twierdzili również, że w chwili obecnej E. S. znajduje się jeszcze w posiadaniu środków finansowych uzyskanych od P. K. z tytułu ceny sprzedaży, czy to w postaci gotówki, czy w postaci wierzytelności pieniężnej na rachunku bankowym. Zebrany w sprawie materiał procesowy, w szczególności materiał dowodowy, nie daje podstaw do przyjęcia, aby E. S. posiadała takie środki.

*

Na podstawie art. 520 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. i w zw. z art. 113 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych Sąd Okręgowy postanowił przejąć na rachunek Skarbu Państwa nieuiszczoną opłatę od apelacji w kwocie 1000 zł. W związku z tym, że apelacja wnioskodawcy została oddalona w całości, a wnioskodawca został zwolniony od opłaty od apelacji, brak jest podmiotu, na który można byłoby włożyć obowiązek uiszczenia tej opłaty na rzecz Skarbu Państwa.

Okoliczności rozpoznawanej sprawy nie uzasadniają natomiast zastosowania przepisu art. 113 ust. 2 ustawy z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

*

Sąd Okręgowy nie zamieszczał w postanowieniu rozstrzygnięcia o kosztach postępowania odwoławczego. Wnioskodawca nie złożył wniosku o przyznanie kosztów, który mógłby być przedmiotem rozstrzygnięcia. Roszczenie wnioskodawcy o zwrot kosztów postępowania odwoławczego wygasło zatem na podstawie art. 109 § 1 zd. 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

Uczestnicy nie ponieśli natomiast żadnych kosztów, o których Sąd Okręgowy miałby obowiązek orzec z urzędu.

*

Z tych wszystkich względów i na podstawie powołanych wyżej przepisów Sąd Okręgowy orzekł jak w sentencji wyroku.

Anna Ścioch-Kozak Dariusz Iskra Katarzyna Makarzec